

Οι περισσότεροι ιστορικοί θεωρούν ότι δεν υπάρχει οριστική ή αντικειμενική ιστορία και αναγνωρίζουν ότι ο τρόπος που προσεγγίζουν και ερμηνεύουν το παρελθόν εξαρτάται από τις συνθήκες του παρόντος. Την ίδια στιγμή, όμως, οι ιστορικοί επισημαίνουν ότι η δημόσια σφαίρα συχνά κατακλύζεται από καταχρήσεις του παρελθόντος και ποικίλες διαστρεβλώσεις.

Γιατί δημιουργούνται καταχρήσεις και διαστρεβλώσεις και ποια είναι τα κριτήρια με βάση τα οποία μια ιστορική προσέγγιση μπορεί να θεωρηθεί αξιόπιστη;

Κορκοδείλου Μαργαρίτα

Εισαγωγή

Η εξέλιξη της ιστορικής επιστήμης τον 20ό αιώνα απέδειξε ότι η εικόνα του παρελθόντος δεν είναι μία και οριστική. Ταυτόχρονα έχουν επισημανθεί διαστρεβλώσεις και καταχρήσεις του ιστορικού παρελθόντος . Υπάρχει αντικειμενική ιστορία ;Θεμελιώδες το ερώτημα για όλους, νοσταλγούς και ερευνητές του παρελθόντος.

Αντικειμενικότητα της ιστορίας. Είναι εφικτή;

Γνωρίζουμε και θυμόμαστε το παρελθόν με πάρα πολλούς τρόπους εξαιτίας μιας νοσταλγίας για έναν άγνωστο, ανεξερεύνητο χώρο. Μπορούμε να το προσεγγίσουμε, να το ανασυστήσουμε, να το ερμηνεύσουμε ή να το αφήσουμε επιλεκτικά στη λήθη .Οι διαμάχες για την ιστορία και για τη μνήμη διαποτίζουν κάθε πτυχή της δημόσια κουλτούρας, καθιστώντας τον ανεξερεύνητο χώρο, οικείο.¹

Ιστορία είναι η επιστήμη του παρελθόντος που επανεξετάζεται στο παρόν και λειτουργεί κοινωνικά . Είναι μια ακολουθία καινούριων αναγνώσεων του παρελθόντος, που μέσα από το παρόν προβάλλει το μέλλον . Στην διαδικασία αυτή επανερμηνείας, αναπόφευκτα, θα υπάρξουν απώλειες, κενά μνήμης, αναθεωρήσεις και αλλοιώσεις του ιστορικού λεξιλογίου. Όπως υποστηρίζει ο Χάιντεγκερ, ο άνθρωπος του παρόντος επινοεί και κατασκευάζει μια ιστορία , σύμφωνα με τις επιθυμίες του, προβάλλοντας το μέλλον του στο παρελθόν του.² Η διαλεκτική αυτή σχέση ανάμεσα στο παρελθόν και στο παρόν καταρρίπτει τη βεβαιότητα της μίας και οριστικής ιστορίας, αντικειμενική ιστορία δεν μπορεί να υπάρξει.

Αν και σκοπός της ιστορίας είναι η αναζήτηση της αλήθειας μέσα από τα ίχνη του παρελθόντος ,με τις συνεχείς αναθεωρήσεις, τις συνεχείς διορθώσεις και τη συσσώρευση των επιμέρους αληθειών, η μνήμη επιτρέπει συνειδητές ή ασυνειδήτες χειραγωγήσεις.³

Ο ιστορικός που επιλέγει το ρόλο του πολιτικού ή του σπαδού , συγγράφει ιστορία με σκοπό την ιδεολογική χειραγώγηση. Τα ιστορικά γεγονότα, που θεωρούνται αποδείξεις αντικειμενικότητας, αποτελούν απάντηση σε ένα ερώτημα, επινοούνται και κατασκευάζονται.⁴ Πολλές φορές έχουν επινοηθεί και έχουν οργανωθεί «παραδόσεις» ,με ιδιαίτερες κοινωνικές και πολιτικές λειτουργίες, χωρίς τις οποίες δεν θα είχαν κανένα νόημα⁵.

1 David Lowenthal, *The Past is a Foreign Country*, Cambridge University Press, Καίμπριτζ, 1985

2 αναφορά στον Ζακ Λε Γκοφ, *Ιστορία και μνήμη*, Νεφέλη, Αθήνα, 1998 ,σελ.159

3 Στο ίδιο, σελ 154-164

4 Στο ίδιο , σελ. 160

5 Eric J. Hobsbawm- Terence Ranger, *Η επινόηση της παράδοσης* ,Θεμέλιο, Αθήνα, σελ. 297-298

Ακόμα κι αν οι διαστρεβλώσεις ή οι καταχρήσεις της ιστορίας οφείλονται σε πλάνη του ιστορικού λόγω έλλειψης πηγών, πολλές φορές οφείλονται και στην αδυναμία της μνήμης να διατυπώσει ενιαία ιστορική αφήγηση λόγω τραυματικής εμπειρίας ή λόγω της ανάγκης για δικαίωση ή καταδίκη κάποιων κοινωνικών ομάδων. Η αναμέτρηση με την τραυματική εμπειρία, η επεξεργασία και η τοποθέτησή της σε ιστορικό πλαίσιο θα επιτρέψει την επούλωσή της. Η αποξένωσή της από τις προσωπικές μας εμπειρίες, τις συναισθηματικές μας εξάρσεις και η μετατροπή της σε ιστορικό γεγονός, θα αποτρέψει είτε την παραχάραξη είτε την διαστρέβλωση της ιστορίας.⁶

Ο ιστορικός αντιμετωπίζει αρκετές δυσκολίες στην προσπάθειά του να χρησιμοποιήσει τα εργαλεία της ιστορικής έρευνας. Η διερεύνησή του και η αντιμετώπιση των πηγών του ορίζονται από τις εμπειρίες του, τις ταυτίσεις του, τις προκαταλήψεις της εποχής του.⁷ Η ποικιλία των ιστορικών στοιχείων και η πολυμορφία τους απαιτούν πλέον κάποιες τεχνικές γνώσεις και απαιτείται η συνεργασία πολλών ειδικοτήτων. Η απουσία ή η παρουσία πηγών είναι επίσης ένα θέμα που χρειάζεται εκτίμηση, μιας και οφείλεται είτε σε φυσική καταστροφή είτε σε ανθρώπινη παρέμβαση που τότε τις προσδιορίζει. Πότε τις εξαφανίζει, πότε επιδεικνύει αμέλεια και πότε μυστικοπάθεια.⁸

Η αμεροληψία του ιστορικού δεν εξασφαλίζει και την αξιοπιστία στο ιστορικό αφήγημα. Η αξιοπιστία πετυχαίνεται με τη θεμελίωση των ιστορικών υποθέσεων σε όσο το δυνατόν περισσότερες πηγές και μαρτυρίες, την επεξεργασία τους και τη διατύπωση κρίσεων με τα κατάλληλα μοντέλα ερμηνείας. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται η επιστημονικότητα και η αξιοπιστία του ιστορικού έργου, η οποία κρίνεται και επικυρώνεται κυρίως από τους συναδέλφους του ιστορικούς.⁹

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η δημιουργία προσωπικού αφηγήματος ή ακόμα και συλλογικής μνήμης ενέχει την φαντασία, μπλέκει το μύθο με την πραγματικότητα, τον υποκειμενισμό με την αντικειμενικότητα. Οποιαδήποτε παραχάραξη, διαστρέβλωση ή κατάχρηση του παρελθόντος γίνεται στο παρόν και έχει άμεση αναφορά στο μέλλον. Μπορεί αντικειμενική ιστορία να μην υπάρχει με την έννοια της μίας και οριστικής, υπάρχει όμως πάντα η ανάγκη επαναθεώρησής της με επιστημονικά μεθοδολογικά εργαλεία, που μπορούν να την καταστήσουν αξιόπιστη

6 Αντώνης Λιάκος *Πώς το παρελθόν γίνεται ιστορία*, Πόλις, Αθήνα, 2007, σελ. 225-229

7 Marc Bloch, *Απολογία για την ιστορία. Το επάγγελμα του ιστορικού*, Εναλλακτικές εκδόσεις, Αθήνα, 1994, σελ. 88

8 Στο ίδιο, σελ. 91-98

9 Ζακ Λε Γκοφ, *Ιστορία και μνήμη*, Νεφέλη, Αθήνα, 1998, σελ. 160

Βιβλιογραφία

- Ζακ Λε Γκοφ, *Ιστορία και μνήμη*, Νεφέλη, Αθήνα, 1998
- Λιάκος Αντώνης *Πώς το παρελθόν γίνεται ιστορία*, Πόλις, Αθήνα, 2007
- Marc Bloch, *Απολογία για την ιστορία. Το επάγγελμα του ιστορικού*, Εναλλακτικές εκδόσεις, Αθήνα, 1994
- Lowenthal, David *The Past is a Foreign Country*, Cambridge University Press, Καίμπριτζ, 1985
- Hobsbawm Eric - Terence Ranger, *Η επινόηση της παράδοσης*, Θεμέλιο, Αθήνα, σελ297-298.